

Протоерей Роберт Андерсон

Історичний огляд

Історія нашої Церкви в Канаді розпочалася 1 вересня 1891 року, в день приїзду Василя Єлиняка та Івана Пилипіва до Монреалю, куди вони прибули із села Небилів Калуського району. Із Монреалю отці вирушили у подорож поїздом, що простяглася майже на 2300 км, до Вінніпеґу (Манітоба), де їм вдалося знайти роботу в місті Гретна. У той час на заході Канади було багато вільної для заселення землі, тому отці організували переїзд своїх сімей до Канади, разом з якими й переїхали на захід, до провінції Альберта (близько 1500 км на захід від Вінніпеґу), де Єлиняк осів неподалік Чипмана, а Пилипів – неподалік Една-Стар. Обидві родини отримали у власність ділянки землі від уряду, що дало їм можливість розпочати нове життя в Канаді.

Згодом до Канади почали прибувати все нові й нові люди. 12 квітня 1897 року Канаду відвідав отець Нестор Дмитрів. Він прибув зі Сполучених Штатів до Вінніпеґу, де відслужив Божественну Літургію у домі отця Василя Ксьондзика в Теревовлі (сьогодні Валлі Ривер). 1 серпня 1897 року отець Дмитрів заснував першу парохію в Манітобі, неподалік Стюартбурна.

Із плином часу все більше іммігрантів прибувало та осідало на придатних для землеробства територіях, таких степових провінцій, як: Манітоба, Саскачеван, Альберта. Щоправда, на той час провінцією була лише Манітоба, а решта земель називалися Північно-західною територією.

Протягом кількох наступних років до Канади приїжджало все більше священників зі США, проте вони не селилися тут на постійно. Першими, хто прибув із метою осісти на канадській землі, були кілька василіян та сестер-служебниць Непорочної Діви Марії із Галичини. Вони поселилися у провінції Альберта, біля Біверлейка (сьогодні Мандер), 7 листопада 1902 року.

До 1904 року кількість греко-католиків – переселенців із Австро-Угорської Імперії – значно зросла, а з нею – і потреба мати більше духовних провідників. Бажаючи допомогти новим поселенцям, отець Ахілл Делере та кілька інших отців-редемптористів із Бельгії перейшли з латинського на візантійський обряд, чим започаткували греко-католицьку гілку цього ордену.

1905 року сестри-служебниці Непорочної Діви Марії відкрили першу денну школу у Вінніпезі, а згодом, у 1911 році, – у містечку Біверлейк.

Обізнаний зі становищем своїх людей на їх новій землі, слуга Божий митрополит Андрей Шептицький відвідав у 1910 р., а згодом і ще раз у 1921 році, греко-католицькі громади Канади, переїхавши її територію від побережжя до побережжя.

У 1912 році митрополит Андрей Шептицький висвятив Микиту Будку і відрядив його до Вінніпеґу, призначивши першим єпископом Канади. У 1929 році єпископ Василь Володимир Ладика, парох із Едмонтону, був призначений другим єпископом Канади.

Окрім того, 1921 року був висвячений на пресвітера Йосафат Тимочко, котрий народився та отримав освіту в Канаді.

У 1948 році Церкву було поділено на екзархати Східної, Центральної та Західної Канади, де екзархами було призначено, відповідно, Ізидора Борецького, Андрія Роберецького та Ніла Саварина. У 1951 році провінція Саскачеван стала окремим екзархатом.

У 1956 році архієпископ Василь Ладика помер – і його наступником став перший Митрополит Канади, архієпископ Максим Германюк. Саме в цей час екзархати стали

епархіями і Ватикан почав використовувати в офіційній переписці та документації термін «український (Ucrainus)», замість «руський (Ruthenus)», запит про що подав ще єпископ Ладика.

У 1968 році кардинал Йосип Сліпий відвідав основні осередки в Канаді та відправив у Вінніпезі Божественну Літургію, в якій узяли участь усі греко-католицькі єпископи з Північної Америки, а також багато латинських єпископів.

У 1974 році для Британської Колумбії та Території Юкон була заснована нова епархія Нью-Вестмінстера, а в 1981 році відкрито Семінарію святого Духа в Оттаві (Онтаріо), першим ректором якої став отець Йосиф Андріїшин.

4 хвилі імміграції

Було чотири хвилі імміграції українців до Канади.

Перша хвиля імміграції – це час від 1891 року до початку Першої світової війни.

Виїжджали люди з Галичини, Буковини та Закарпаття – земель, що входили до складу Австро-Угорської імперії. Ця хвиля налічувала понад 170 тис. осіб.

Друга хвиля імміграції припадає на 1922-1939 роки (основна частина припадає на 1927-1929 роки), після розпаду Української Народної Республіки та її поділу між Польщею, Румунією, Чехословаччиною і Радянським Союзом, більшість людей емігрували з Галичини та Буковини. Як іммігранти першої хвилі, іммігранти другої хвилі також були землеробами, проте на час їх прибуття до Канади всі добрі землі були зайняті або ж дуже дорогі, через що значна частина іммігрантів почала шукати роботу в містах. Ця хвиля налічувала близько 68 тис. осіб.

Третя хвиля – це 1946-1961 роки (переважно біля 1952 р.). Більшість людей емігрували із західних регіонів України. Це були переважно католики зі Східної Галичини. Будучи під польською окупацією, відтоді, як розпалася Українська Народна Республіка, ці люди опинилися між нацистами, що наступали із Заходу, та більшовиками зі Сходу. Одного дня вони прокинулися й усвідомили, що відтепер живуть за залізною завісою. Іммігранти цієї хвилі, на відміну від своїх попередників, були освіченими та мали вже певну спеціалізацію й навик. Ця хвиля налічувала близько 37 тис. осіб.

Четверта хвиля імміграції почалася 1991 року, із проголошенням незалежності України після розпаду Радянського Союзу. У 1991-2001 роках 23435 осіб прибули з України до Канади. Багато з цих людей були освіченими і вже мали певний фах. Вони оселилися у великих містах, таких як Торонто й Ванкувер.

На відміну від таких національностей, як греки та китайці, котрі емігрували до Канади постійно й безперервно, українська імміграція відбувалася хвилями. На час кожної хвилі ситуація як в Україні, так і в Канаді була іншою, аніж вона була для попередньої та наступної хвилі. Внаслідок цього виникли значні культурні різниці між представниками кожної хвилі.

Перша імміграція була економічною, а тому її національна тотожність не була чітко вираженою. Її представники називали себе австрійцями, галичанами, буковинцями, руськими, малоросами чи греко-католиками, декотрі з них навіть вважали, що розмовляють греко-католицькою мовою.

У другій імміграції вже помітним було формування української тотожності, за винятком Церкви, котра називала себе Руською Церквою, Руською Греко-Католицькою Церквою або Греко-Католицькою Церквою.

Третя імміграція була політичною. Представники цієї групи були жорстоко нищені наприкінці другої світової війни. Вони якийсь час жили в таборах, чекаючи, що їх приймуть у Сполучені Штати Америки, Канаду, Австралію та інші країни. Вони отримали початкову освіту польською мовою, і в цієї групи розвинулася стійка національна і мовна свідомість, яка збереглася й досі. Спочатку ця група мала намір повернутися в Україну і завзято боролася за становлення Української Держави. І хоч дехто справді повернувся на рідні землі після 1991 року, проте більшість залишилася.

Внаслідок пережитого досвіду представники третьої хвилі імміграції цілком справедливо й послідовно визнали збереження мови та етнічної культури своїми пріоритетами.

Цікаво, що бажання чогось і щось зберегти більше зв'язане з громадами, що емігрували, аніж із сучасною Україною. Наприклад, українська мова на території України значно змінилася протягом років, а тому українці, що мешкають поза її територією, зазвичай, є носіями власних діалектів української мови.

Четверта хвиля імміграції досі залишається наймешою за чисельністю, її представниками є вихідці з різних регіонів України. Це переважно економічна імміграція, і більшість її представників незначно або й цілковито не належить до Церкви. Будучи вихованцями СРСР, більшість з них віддає перевагу спілкуванню російською мовою і прагнуть цілковито освоїтися у своєму новому домі. Вони не забувають, ким є і звідки приїхали, і водночас дуже швидко вчаться англійської мови. Цій групі людей найбільше потрібна евангелізація. Ті з них, хто нав'язує контакт із Церквою, є дуже побожними, проте їх не так уже й багато. Багато хто з тих, хто вважає себе членом Церкви, надають перевагу не Українській Католицькій Церкві, а Російській Православній, де вони почуваються затишніше.

Сучасне становище

У передмові до своєї книги «Східні Християни у Новому Світі» едмонтонтський єпископ Давид Мотюк стверджує: «Я з тривогою думаю про майбутнє Української Католицької Церкви в Канаді, Церкви, кількість парохіян якої різко зменшується, Церкви, що має лише кілька покликаних на заміну великій кількості літніх священиків, Церкви, існування якої ще з 1940 року тісно пов'язане з переслідуваною Церквою в Україні».

Згідно з «Annuario Pontificio», у 1990 році Українська Католицька Церква в Канаді налічувала 201 957 вірних, а в 2007 р. – лише 85 608 осіб. Це свідчить про значну втрату (майже 58%) наших вірних протягом 17 років. Найтяжчий удар пережила Торонтонська єпархія, котра із 80 000 зменшилася до 10 888, а це 86%, враховуючи те, що сьогодні Торонто є першим пунктом призначення іммігрантів з України. Невтішною є статистика цього відрізка часу і для інших єпархій: Вінніпег – чисельність із 49 350 зменшилася до 29 740 (-40%); Едмонтон – із 40 907 до 28 750 (-30%); Саскатун – із 24 000 до 8 395 (-66%), лише у Нью-Вестмінстері чисельність зросла з 7 700 до 7 835 (+2%).

Така ситуація, вочевидь, має багато причин, і вони різні для різних частин Канади. І не просто в Канаді, але й у самій нашій Церкві є значні відмінності на Заході та Сході Канади.

Перша імміграція була економічною й оселилася на Заході Канади. Ці люди не мали стійкої національної позиції, проте згуртувалися у свої спільноти, аби вижити й підтримати один одного. Ці піонери в перші роки розмовляли виключно українською. Згодом вони почали переселятися в міста, оскільки ферми ставали все більшими й усе

менше людей жило в сільських місцевостях. Невдовзі англійська почала ставати все ближчою й ріднішою для українців, внаслідок чого навіть у літургійному житті сьогодні переважає англійська. Більшість парохій мають лише кілька частин Літургії українською мовою, а цілковито україномовною є лише одна парохія Святого Юра в Едмонтоні. Західна Канада є, в основному, англомовною, й українці щодня послуговуються саме англійською. За винятком кількох випадків, усі богослуження на території Західної Канади відправляються англійською мовою. В Едмонтоні й Саскатуні з'явилися нові іммігранти, проте вони найчастіше є вихідцями з Боснії та інших республік колишньої Югославії.

Історично склалося так, що через брак духовенства священики часто відвідували чисельні громади фермерів лише тоді, коли мали змогу, через що єдиним богослужінням для людей була Божественна Літургія, яка до того ж не відбувалася щонеділі. На превеликий жаль, через складну пастирську ситуацію були забуті багато наших чудових відправ, таких як Утреня чи Вечірня. Пізніше люди почали ходити до латинської Церкви і потрапили під вплив обрядів та традицій, які там бачили. Наша Церква на Заході Канади й досі знаходиться під значним впливом латинської традиції, і то значно більше, ніж Східна Канада, що завжди підтримувала тісні зв'язки з Україною. Це проявляється також у тому, що Західна Канада користується, в основному, григоріанським календарем, в той час як Східна Канада – юліанським. На деяких парохіях протягом року користуються обидвома календарями водночас, що може бути дуже складно для священика, який є сам на парохії.

Історія й сучасний стан у Східній Канаді є цілковито іншими, ніж на заході цієї країни. Торонтонська єпархія була заснована після другої світової війни і відповідно була сформована культурою й потребами третьої імміграції, внаслідок чого українська мова стала пріоритетом. Це дуже радо приймають ті, хто добре розуміє українську і підтримують таку політику, але, на жаль, це відштовхує тих, для кого етнічна приналежність та знання мови не є пріоритетами. Сьогодні в нашій Церкві збільшується число новонавернених, тих, котрі не мають українських коренів. Таких людей приваблює краса наших богослужінь та східно-християнської духовости. Окрім того, все більше людей, що не мають українських коренів, одружуються із членами нашої Церкви, і, якщо не отримують відповідної пасторальної опіки, уся сім'я переходить до Римо-Католицької Церкви. У той час як Східна Канада є більше україномовною із частковим використанням англійської, чи двомовною (на парохії відправляють дві Літургії: одну – українською мовою, другу – англійською). Ситуація на Заході Канади є радше протилежною. Західна Канада більше орієнтується на служіння тим, хто народився в Канаді, натомість Схід Канади, в основному, підлаштовується до потреб іммігрантів. Основною причиною цього є факт, що на заході Канади не було такої кількості іммігрантів, як на сході, який, крім того, формувався культурою та потребами третьої хвилі імміграції. Варто зазначити, що Торонтонська єпархія, хоч і складалася, в основному, з вірних, що походили з Галичини, від самого початку мала також словацькі та угорські парохії. Протягом певного часу вона мала також румунські парохії й у ті роки в храмі святого Михаїла у Веленді (Онтаріо) Божественну Літургію служили іспанською мовою. (Це була тримовна парохія, де служили Літургії українською, англійською та іспанською мовами.) Згодом словаки отримали власну єпархію, але угорці досі належать до Торонтонської єпархії. Церква, без сумніву, покликана, в першу чергу, проповідувати Євангеліє, і цьому не може стати на заваді жодна інша мета. Протягом багатьох років ми проповідували у Східній

Канаді церковно-слов'янською, українською, англійською, словацькою, угорською, румунською та іспанською мовами. Західна Канада була завжди більш однорідною, послуговуючись лише церковно-слов'янською, українською та англійською. Ми також користувалися французькою та іншими мовами. Незважаючи на мову чи культуру людей, яким проповідують, в центрі уваги завжди має бути Євангеліє. Якщо так не є, людина починає служити водночас і Богові, й мамоні.

Нещодавно Блаженніший Любомир Гузар дав духовенству Північної Америки настанову частіше користуватися англійською та іспанською мовами у пасторальному служінні. Перед нашою Церквою в Канаді лежить дуже багато завдань. Ми повинні продовжувати відновлення наших традицій, про що було наголошено на Другому Ватиканському соборі близько 40 років тому і в декреті нашого Синоду у вересні 2006 про слідування «Ordo Celebrationis» та Інструкції 1996 року, яка стверджує, що ми не повинні прагнути відрізнятись від наших православних братів. На жаль, у минулому відбувалося цілком протилежне.

Ми повинні також діяти відповідно до наказу Христа: проповідувати Євангеліє всім народам. На превеликий жаль, у минулому Рим не дозволяв нам євангелізувати поза межами наших рідних територій. І хоч Другий Ватиканський собор відмінив цю вказівку, залишається ще багато місць, де обов'язок всесвітньої євангелізації так і не був повністю прийнятий. Ми сьогодні маємо велику потребу якісного релігійного провідництва на всіх рівнях. У тій царині значне місце займає внесок Інституту східно-християнських студій ім. Митрополита Андрея Шептицького, що при Університеті святого Павла в Оттаві (Онтаріо).

Наказ Христа має стати невід'ємною частиною життя усіх вірних, чого можемо досягти через приготування якісних проповідей та проведення добрих програм для дітей, студентів та дорослих.

Коли Володимир Великий прийняв християнство від греків, дуже скоро стало зрозумілим, що нова віра не розвиватиметься у своєму новому домі без власного духовенства та рідної мови. Засади, згідно з якими діяли місіонери понад 1000 років тому, мають бути основою пасторальної діяльності й сьогодні.

В Україні живе 42 етнічні групи, й усі ці люди потребують євангелізації. У недалекому майбутньому українська мова стане основною мовою і буде більш поширеною, ніж сьогодні. Певним чином наша ситуація в Канаді є схожою. Навіть серед тих, хто має українські корені, є значні культурні та мовні відмінності, не згадуючи тих, хто має інше походження або ж розмовляє лише англійською. Усе більше й більше людей в Канаді відмовляються називати себе інакше – канадцями.

Завданням Церкви є проповідувати Добру новину всім народам і ніколи не дозволити іншій меті чи планам перешкодити тій праці, яку довірив нам Ісус Христос.

Переклад з англійської мови здійснила
філолог української мови та літератури
Лілія Рицар

Р. Андерсон. УГКЦ в Канаді // Слово № 3-4 (37) (2008-2009) с. 9-11